

dielo
publikácia
román
zápleтка
próza
poézia
písmo
písať
rozprávať
recenzia
poviedková tvorba
jazyková čistota
glosy
preklad
básnická zbierka
výber
retroromán
kompozícia
kontext
príležitostný text
sebairónia
balansovanie
rozprávačské umenie
smäď duše
absurdita
náhody
osud
korene humoru
portrét
skutočnosť
rozhovory
spomienky
slovostroj
básnické svetlo
rieka
mozaika
obraznosť
hľadačstvo
historia
humor
napätie
pamäť
detektívny
obraz sveta
múdrost'
vinohrady
domov
regionálne
Hykisch
Karika
Šikulová
Jurík
Ballek

text
príbeh
dej
reč
slovo
písmeno
knihárňa
zápleтка
próza
poézia
písmo
písať
rozprávať
recenzia
poviedková tvorba
jazyková čistota
glosy
preklad
básnická zbierka
výber
retroromán
kompozícia
kontext
príležitostný text
sebairónia
balansovanie
umenie rozp
smäď duše
absurdita ná
osud
korene hum
portrét
skutočnosť
rozhovory
spomienky
slovostroj
básnické sve
rieka
mozaika
obraznosť
generácie
hľadačstvo
historia
humor
napätie
pamäť
detektívny príbeh
obraz sveta
múdrost'
vinohrady
domov
regionálne dejiny
Hykisch
Karika
Šikulová
Anik
Rafek
Zpantička
Mádu
Mínac
Matuška
Bundy
Hrubavilová
Škarlent
Burdák
Petensj
Hrabal
Sys
Zapletal
Čepka
Márquez
Nabokov
Bunin
Méri

Od slova do SLOVA

(Recenzie a príležitostné texty)

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Od slova do SLOVA
(Recenzie a príležitostné texty)

Copyright © 2016 Jozef Špaček
Cover design © 2016 Ľubica Končeková
Slovak edition © 2016 Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@vsss.sk
<http://www.vsss.sk>

Vydanie knihy finančne podporili:

Občianske združenie KVARTETO

Neinvestičný fond Mesta Skalica

INA Skalica spol. s r.o.

Vždy na Vašej strane

Protherm Production, s.r.o., Skalica

Vaillant Group Slovakia, spol. s r.o.

VEPOS - SKALICA s.r.o.

GUR Computers, Skalica

Amicus SK, s.r.o., Skalica

Mikulka tech s.r.o., Skalica

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Jozef Špaček: Od slova do SLOVA (Recenzie a príležitostné texty)
Zodpovedná redaktorka Anna Penková
Obálka a grafická úprava Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-964-0

Jozef Špaček

Od slova do SLOVA
(Recenzie a príležitostné texty)

Obsah

I. OD TÉMY K TÉME, Z PRÍBEHU DO PRÍBEHU

Ťahák podľa Feldeka (Ľubomír Feldek: Ťahák z dejín slovenskej literatúry alebo Od Lomidreva po Malkáča)	15
Nespálená energia (Anton Hykisch: Atómové leto)	18
Naliehavá záležitosť (Jana Juráňová: Nevybavená záležitosť)	22
Upratovanie Veroniky Šikulovej (Veronika Šikulová: Diera do svet-ra)	25
Výrazný nával človečiny (Veronika Šikulová: Freska v dome, Medze-rový plod)	27
Ruská romanca P. Pišťanka (Peter Pišťanek: Neva)	30
Štvrtý román Petra Pišťanka... a posledný (Peter Pišťanek: Rukojem-ník)	32
Ostrohranný jednouholník (Márius Kopcsay: Jednouholník)	35
Malý román, málo lásky (Balla: Veľká láska)	38
Z literárnej pozostalosti Petra Gregora (Peter Gregor: Utrpenie Miku-láša Horna)	41
Hranice žánru a odvahy (Koloman Kocúr alias Ľuboš Dojčan: Sracia zbraň)	44
Dve tváre jednej mince (Pavel Vilikovský: Letný sneh, Príbeh ozaj-ského človeka)	48
Rieka v próze (Štefan Moravčík: Sťahovanie rieky)	51
Súradnice súčasnosti (Jozef Puškáš: Sny, deti, milenky)	54
Zaťat' do živého (Ivan Čičmanec: Bratislavský satyr)	57
Cesta na Kilimandžáro, cesta do samoty (Peter Holka: Láska prebýva na Kilimandžáre)	61
Smäd tela či nepokoj duše? (Mikuláš Kočan: Pípeť)	64
Tma pred nami, tma v nás (Jozef Karika: Tma)	69
Povedky o človeku v ohrození (Igor Hochel: Muchy (v treťom roku okupácie))	72

Výrazné žmurknutie (Miroslav Brück: Žmurknutie z večnosti)	75
Zlodej, ktorý rozdáva (Ivan Mojík: Zlodej prís)	77
Posledné chvíle Vladimíra Clementisa (Ľuboš Jurík: Smrť ministra)	80
Nádej menom Dubček (Ľuboš Jurík: Alexander Dubček / Rok dlhší ako storočie)	84
Rozhovory s majstrami (Ľuboš Jurík: Dialógy s hviezdami literatúry)	88
Pisár v službe (Ladislav Ballek: Trojou a vŕškom pamäti)	91
Korene humoru (Ľudmila Rampáková: Humoristka Zuzka Zguriška)	94
Hlboké literárne sondy (Valér Mikula, Marcela Mikulová: Čakanie na dejiny)	98
Zaostrené na hodnoty (Anna Valcerová: Hodnoty svetovej a slovenskej literatúry)	102
Vladimír Mináč v diskurznom kontexte (Pavel Matejovič: Vladimír Mináč a podoby literárneho diskurzu v druhej polovici 20. storo- čia)	109
Oneskorené prózy V. Mináča (Vladimír Mináč: Zakázané prózy)	115
Inšpirujúco aj pre súčasnosť (Alexander Matuška: Osobne a neosob- ne)	119
Spomienky z nečasu (Július Vanovič: Zápisky z mŕtveho času / Anti- memoáre)	123
Vyprázdnený raj (Ivan Kolenič: Porušenie raja)	126
Slovostroj márnosti Ivana Koleniča (Ivan Kolenič: Až do nirvány)	131
Tajomstvo básnického svetla (Ján Tazberík: Spodný bod svetla)	134
Dve prózy Egona Bondyho (Egon Bondy: Agónie Epizóda)	136
Strážca jazykovej čistoty (Pavel Branko: Úklady jazyka)	139
Glosy nielen o jazyku (Inge Hrubaničová: Ako zjesť žabu)	141

II. SEDEM VIET O SIEDMICH KNIHÁCH

Sedem viet o siedmich knihách I

Július Balco: Kliatba žltých ruží	147
Valér Mikula: Postinterpretácie	147

Ján Zambor: Dom plný neviditeľných	148
Míla Haugová: Písať ako dýchať	149
Jozef Karika: Na smrť II	150
Jean Paul Didierlaurent: Čitateľ z vlaku 6:27	151
Joachim Meyerhofer: Kedy bude konečne zase všetchno také, také to nikdy nebylo	152

Sedem viet o siedmich knihách II

Stanislav Rakús: Poetika prozaického textu	154
Tibor Žilka: Dobrodružstvo teórie tvorby	155
Kolektív autorov: Hlboký lov (slov)	156
Peter Mišák a Peter Vrlík: Murárske povesti a príbehy	157
Juraj Kuniak: Za mestom	158
Veronika Šikulová: Moyzesovo kvarteto XL	159
Miroslav Brück: Hotel Oáza	160

III. EX LIBRIS

Jozef Puškáš: Záhrada (v piatom období roka)	165
Ivan Hudec: Panghartý	166
Petr Skarlant: Věk náruživosti	168
Ludvík Souček: Hippokratův slib	170
Pavel Bunčák: Maliny z mračien	171
Sen o pečiatke. Zostavili T. Janovic a J. Čertík	172
Kamil Peteraj: Bosá láska	174
Karel Sýs: Rodné číslo Homéra	175
Zdeněk Zapletal: Půlnoční běžci	176
Petr Prouza: Výletní parník	178
Jiří Žáček: Papírové růže	179
Bohumil Hrabal: Můj svět	181
Ludvík Němec: Průvodce povětřím a tmou	182
Zdeněk Zapletal: Křehké zboží	184
Petr Prouza: Holky, požár, kariéra	185
Erotické poviedky. Zostavil a doslov napísal Ivan Hudec	187
Vladimír Holan: Když růže přestaly chrlit krev	189

Jaroslav Holoubek: Včelí král	191
Ludvík Němec: Negativ	193
Zdeněk Zapletal: Nekonečný striptýz	195
Jaroslav Holoubek: Načasovaná slepice	197
Vasilij Grossman: Život a osud I., II.	199

IV. POHLADY ZA HRANICE

Súkromný prelet dejinami (Jaroslav Čejka: Odcizená krajina)	203
Náhrdelník Jaroslava Čejku (Jaroslav Čejka: Zvěrolékařka na stopě)	208
Nepremárněný život (Jaroslav Čejka: Prosranej život)	211
Retroromán Jaroslava Čejku (Jaroslav Čejka: Most přes řeku zapom- nění)	215
Román o skepse (Zdeněk Zapletal: Půlnoční pěšci)	219
Prózy Jana Zábrana (Jan Zábrana: Povídky)	222
Báseň proti prúdu (Karel Sýs: Apokalypsa podle Joba)	225
Vziať si komunistu (Philip Roth: Vzala jsem si komunistu)	228
Román po transfúzi (Ian McEwan: Amsterdam)	231
Joseph Heller a tí druhí (Joseph Heller: Portrét starého umelca)	233
Modré poviedky (Gabriel García Márquez: Oči modrého psa)	235
Smútok za vlasťou a iné podtóny (Vladimir Nabokov: Bledý oheň)	237
Suggestívna moc pamäte (Vladimir Nabokov: Pamäť, prehovor)	240
Od obdivu k pohrdaniu (Maxim D. Šrajer: Bunin a Nabokov)	243
Hľadanie v minulom čase (Sándor Márai: Rozvod v Budíne)	248
Dve novely S. Máraia (Sándor Márai: Esterina pozostalosť)	251
Hľadanie cesty (Vladimir Sorokin: Metelica)	254
Román o disidentoch (Ludmila Ulická: Zelený stan)	257
Nie je groteska ako groteska (Aleks Tarn: Ukradnúť Lenina)	260
Príbeh Novorusa (Jurij Poľakov: Nebo padlých)	263
Kultový román (Louis-Ferdinand Céline: Cesta do hlbín noci)	266
Až neuveriteľne provokujúci autor (Viktor Suvorov: Všetchno bylo ji- nak aneb Kdo začal druhou světovou válku)	269
Humor zo severu (Jonas Jonasson: Storočný starček, ktorý vyliezol z okna a zmizol)	274

V. PRÍLEŽITOSTNÉ TEXTY

V sieti pamäti	281
Nakuť kosu básnikovi	285
Nová kniha o Skalici (Pavol Dinka: Skalica a Skaličania v literatúre)	290
Nevšedne o búdach, vinohradníkoch a víne (Pavol Dinka: Skalické búdy)	292

I.

OD TÉMY K TÉME, Z PRÍBEHU DO PRÍBEHU

Ťahák podľa Feldeka

Majster všetkých literárnych žánrov a skutočný „homo scribens“, všetkými literárnymi i inými masťami mazaný Ľubomír Feldek sa rozhodol pomôcť aj študentom a vyučujúcim literatúry. Urobil to spôsobom jemu vlastným – do najnovšej knihy zahrnul texty, ktoré by mohli podľa neho suplovať dejiny našej literatúry od najstarších čias až po dnešok. Výsledkom tejto nezištnej snahy je kniha *Ťahák z dejín slovenskej literatúry alebo Od Lomidreva po Malkáča* (Literárne informačné centrum 2013). Feldekov ťahák obsahuje texty napísané k rôznym príležitostiam či účelom. V šiestich častiach sa stretávame s netradičným pohľadom na známe i menej známe literárne javy a zjavy, od Konštantínovho Proglasu, netradične Feldekom preloženom do modernej podoby, až po prozaika Ľubomíra Dobrovodu, ktorý zaujal svojimi knihami o Malkáčovi i Veľkáčovi. Popravde povedané, dnešným študentom, najmä tým stredoškolským, ten Feldekov ťahák veľmi nepomôže, hoci určite môže zaujať. Systém vyučovania literatúry je zásluhou tzv. Mikolajovej reformy rozbitý na márne kúsky a ani zaujímavo napísané ťaháky to už nenapravia.

Späť však k samotným Feldekovým kapitolkám a portrétom známych i neznámych autorov. Najväčšiu pozornosť udeľuje svojim súputníkom z trnavskej skupiny, čo je vcelku pochopiteľné. Obzvlášť kapitolka o Jánovi Stachovi je veľmi zaujímavá i dojímavá. Pre veľmi vážnych záujemcov o slovenskú poéziu konca 20. storočia by však viac vyhovovala Feldekova kniha, v ktorej sa výlučne venoval len konkretistom, teda trnavskej skupine (Prekliata Trnavská skupina, Bratislava, Columbus 2007). Objavne pôsobí obširna a celistvá kapitola o pre nás stále neznámom básnikovi zo Sliezska, žijúcom podstatnú časť života

v Bratislave a píšucom vo „vlastnom“ jazyku – laštine – Óndrovi Ľysohorskom (vlastným menom doc. PhDr. Ervín Goj). Feldek sa s ním zoznámil za zaujímavých okolností – ostatne, z knihy, a nielen tejto, vyplýva, že Feldek akoby ani iné okolnosti v svojom živote neprežíval – keď obaja upadli do nemilosti mocných. Napriek tomu sa podarilo autorovi ťaháku po početných osobných stretnutiach s touto osobnosťou preložiť časť poézie tohto opomínaného barda do slovenčiny, no knižne do dnešnej doby na Slovensku nič nevyšlo... Tiež kapitolka o Ivanovi Horváthovi, senickom rodákovi, s ktorého deťmi sa Feldek počas svojho detského pobytu v tomto meste hrával, pôsobí objavne, hoci veľmi trpkou, pretože v tomto spisovateľovi režim zmárnil človeka doslova európskeho formátu. Feldek tiež využíva v svojom ťaháku veľa možností nazrieť do zákulisia spisovateľskej society i vydavateľskej práce, najmä z činnosti dnes už podstatne inak orientovaného vydavateľstva Slovenský spisovateľ ako z čias, kedy tam pôsobil na rôznych pozíciách. Približuje aj okolnosti, ktoré ho viedli k napísaniu vlastných textov, ktoré sú možno menej známe či prezentované – napríklad pasáž o divadelnej hre *Horor v horárni*, ktorá tvorí časť kapitoly o Hviezdoslavovi. I jeho básne i hry pretlmočil do súčasnej slovenčiny, podobne je tomu i s Jánom Kollárom a jeho *Slávy dcérou*. Ľudovíta Štúra priblížil veľmi jednoducho – svojou básňou *Stopár v Modre*, podobne aj Laca Novomeského zasa básňou *Pieseň bez melódie* s viac ako zreteľnou alúziou na známu báseň L. N. *Múdrosť – Čo máme vravieť, súdruh Novomeský, / keď vedeli sme o tom?* (s. 149). V tomto prípade však nebolo ani viac treba, lebo celá báseň vystihuje naše slovenské pštosie postoje k tragickým osudom, o ktorých sme sa vraj dozvedeli príliš často až s veľkým oneskorením (?!).

Svojskosť, netradičnosť, objavnosť – najmä s týmito atribútmi pracuje Feldek v tejto knihe, nech už je to svet našich rozprávok, do ktorého patrí úplne samozrejme Pavol Dobšinský, predstavený

tiež v zaujímavom svetle; prekvapujúco sa ako rozprávkár vy-
lúpnie z Feldekovho spisovateľského automatu aj Samo Chalup-
ka ako zásobovateľ rozprávok pre Boženu Nemcovú. Z takýchto
pozícií pristupuje snád' ku každej z do knihy zakomponovaných
osobností vrátane maliarov Kompánka či Cipára. V hlavnej úlo-
he je však takmer vždy sám Feldek, hoci pri takom množstve
práce, ktoré odvedol a odvádza v oblasti písaného slova, je to
vcelku pochopiteľné. Jeho ťahák teda pritiahne najmä fanúšikov
našich literárnych kuriozít, v menšej miere odvrátenej tváre lite-
rárných dejín, čo však rozhodne nie je žiadna chyba.

www.noveslovo.sk, 4. 10. 2014

Nespálená energia

Anton Hykisch napísal rozsiahly román, typologicky zaraditeľný do línie budovateľských románov, ktorý však z tohto radu zároveň evidentne vybočuje. Reč je o diele *Atómové leto* (Slovenský spisovateľ 1988). Zásľuhou rôznych historických skúseností najmä z päťdesiatych rokov sa na takéto prozaické projekty zvykneme dívať prinajmenej s miernym stupňom dešpektu. Hykischov román však presahuje pojem „budovateľský“ vo viacerých smeroch či rovinách. Nachádzame v ňom podrobnú epickú správu o jednej z etáp budovania atómovej elektrárne na južnom Slovensku, ale i dôkladné historizujúce obzretie sa za definitívne odchádzajúcim svetom a spôsobom života dedín, ktoré museli stavbe viac alebo menej ustúpiť, či spoločensko-politický aspekt existencie tohto faktu na pozadí černobyľskej katastrofy, pôsobiacej na vedomie ľudí, ktorí sú priamo alebo nepriamo „pri tom“. Ťažisko epickej pozornosti uprel na jednu mladú rodinu, manželov Chladovcov s ich deťmi a príbuznými. Práve Igor Chlad – technik, pragmatik, pracujúci na stavbe atómky, presvedčený o nevyhnutnosti tejto cesty zabezpečovania energie pre potreby národného hospodárstva, a jeho žena Klára, výnimočne krásna žena, humanistka, mučivo sa zmietajúca v pochybách o budúcnosti v tieni ďalšej možnej katastrofy, to sú protagonisti oživeného sporu medzi fyzikmi a lyrikmi. Väčšie epické napätie však neplynie z ich prudkých škriepok, úzkostlivých sporov, no podstatne viac sa ho nahromaduje pri značnom množstve úvah a rozhovorov o vedení a vedomí, do ktorých sa vedome či nevedome dostávajú aj ďalšie postavy, a prirodzene, i sám autor v dosť častej rovine autorskej reči. Snahu po novom nastoliť spomenutý legendárny spor končí Hykisch v podstate potom

s tragickou príchťou (filozofka-humanistka Klára zomiera a Igor zostáva sám so synmi nad'alej presvedčeným „atomčíkom“, snaživo si plniacim pracovné povinnosti na stavbe v Žitňanoch, no predsa len je prudko ožiarený či zasiahnutý – nie radiáciou, ale životom, jeho tragickými lúčmi). Vo všeobecnejšej rovine román prízvukuje a potvrdzuje známe oficiálne stanovisko (spomenuté v románe aj ako menšie zlo), že napriek všetkému, čo vieme o Černobyle po ňom a nielen o ňom, sú takéto stavby nutné a potrebné a je možné zabezpečiť bezpečnosť ich prevádzky. Je to stanovisko racionalistu-technokrata Chlada (aj keď sa ocitá vo víre pochybností neracionálnej povahy najmä po zoznámení sa s Moravákom Zbyňkom Petrášom, ale len chvíľami, nárazovo), ako aj autora ako spisovateľa s inžinierskym vzdelaním, teda stanovisko, ktoré prijímame rozumom – ale srdcom? V tejto rovine románu autor viditeľne potláča snahu o spontánnejšiu reakciu na ďalšie úskalia problematiky, najmä ekologické. Vyhovel sa šanci nastoliť otázku kompetentnosti pri výbere miest pre takéto stavby, o organizácii a patričnom technickom zabezpečovaní stavieb pred ich začatím, o úplnosti v informovaní o takých dôležitých objektoch u nás, o netradičných technických možnostiach vo výskume zabezpečovania získavanie energie.

Pri písaní týchto riadkov sa nám vybavujú správy z dennej tlače o objave fyzika Feoktistova o bezpečnej jadrovej elektrárni a o laboratórnom pokuse amerických a anglických fyzikov týkajúcom sa riadenej jadrovej reakcie pri izbovej teplote. Nemali by aj spisovatelia patriť k tým, ktorí hľadajú nové cesty možností i za cenu možných omylov? Ved' práve A. Hykisch oplýva možno najvyššou mierou znalostí práve z týchto oblastí ľudskej činnosti v rámci súčasnej slovenskej literatúry.

Vráťme sa však z poľa možností a predpokladov na pole umeleckej výpovede, akou je román *Atómové leto*. Autorovi rozhodne nemožno uprieť snahu sumarizujúco postihnúť všetky podstatné znaky poznaných reálií pri výstavbe atómovej elektrárne, no i tak